

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-73>

УДК 330.8.

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА ЗМІСТ ТЕОРІЇ ДОБРОБУТУ

EVOLUTION OF SCIENTIFIC VIEWS ON THE CONCEPT OF THE THEORY OF WELL-BEING

Крот Людмила Миколаївна
кандидат економічних наук, доцент,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4742-2441>

Krot Liudmyla
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

У статті досліджено еволюцію наукових поглядів на зміст теорії добробуту крізь призму нагальних потреб конкретних етапів розвитку суспільства. Підтверджено хронологічну залежність розвитку теорії добробуту та етапів розвитку економічної думки. Зазначено, що процес формування теорій, які намагалися розкрити сутність добробуту та виявити механізм його створення, відбувався в межах і під впливом певної соціально-філософської позиції, яка супроводжувала конкретні соціально-економічні умови суспільного розвитку. Проведено ретроспективний аналіз поглядів на сутність і взаємозв'язок індивідуального та суспільного добробуту. Акцентовано увагу на характерних рисах теорії добробуту на сучасному етапі соціально-економічних відносин, зумовлених розширенням потреб сучасної людини та відповідними змінами в системі суспільних цінностей. Виділено основні аспекти, які на початку XXI століття характеризують сучасний етап розвитку теорії добробуту.

Ключові слова: еволюція, теорія добробуту, багатство, цінність, корисність, споживач.

В статье исследована эволюция научных взглядов на содержание теории благосостояния сквозь призму неотложных нужд конкретных этапов развития общества. Подтверждена хронологическая зависимость развития теории благосостояния и этапов развития экономической мысли. Отмечено, что процесс формирования теорий, которые пытались раскрыть сущность благосостояния и выявить механизм его создания, происходил в пределах и под влиянием определенной социально-философской позиции, которая сопровождала конкретные социально-экономические условия общественного развития. Проведен ретроспективный анализ взглядов на сущность и взаимосвязь индивидуального и общественного благосостояния. Акцентируется внимание на характерных чертах теории благосостояния на современном этапе социально-экономических отношений, обусловленных расширением потребностей современного человека и соответствующими изменениями в системе общественных ценностей. Выделены основные аспекты, которые в начале XXI века характеризуют современный этап развития теории благосостояния.

Ключевые слова: эволюция, теория благосостояния, богатство, ценность, польза, потребитель.

The article is devoted to the definition and substantiation of directions for improving the categories of individual, economic and social well-being, taking into account the interrelated transformation of material and national wealth, level and quality of life within the new institutional information and innovation paradigm. The aim of the article is to study the evolution of scientific views on the content of the theory of welfare economics and focus on its specifics at the present stage of socio-economic relations in the context of global challenges. The need for the formation of new approaches as a result of rethinking the theory of welfare and correlation with the present has been identified. The process of formation of theories which tried to open essence of well-being, to reveal the mechanism of its creation is investigated. It is determined that the theory of well-being has evolved within and under the influence of a certain socio-philosophical position, which accompanied the specific socio-economic conditions of social development. Welfare theory has been found to be the result of the continuity of research, the reassessment of generalizations of the past, and the progress of present-day scientific guidelines. The chronological dependence of the development of the theory of welfare with the stages of development of economic thought is confirmed. It is substantiated that during the research period there was a transformation of the categories of individual, economic and social welfare, material and

national wealth, level and quality of life. It is noted that in modern economic research, welfare is a combination of not only economic, social and environmental factors, but also organizational, legal, moral, ethical and political relations that successfully regulate the processes of life and harmonious development of society. The article argues that the transition from permanent to higher needs is evidence of the transformation of consciousness of members of society requires the development of a new approach to the study of processes and phenomena. The research methodology is based on a systematic understanding of the conditions and features of life and development of society, the main studies of foreign and domestic economic thought on the evolution of the theory of welfare economics in the transformational environment of a competitive environment. The method of generalization, chronological and methods of analysis and synthesis are applied. The practical value of the article is to supplement the theoretical and methodological basis of economic knowledge of society by studying the evolution of scientific views on the content of the theory of welfare economics and its specifics at the present stage of socio-economic relations in global challenges.

Keywords: evolution, welfare theory, wealth, value, utility, consumer.

Постановка проблеми. Глобальна революція змінює спілкування, мислення, спосіб життя, бачення майбутнього і розуміння добробуту в системі цінностей суспільства. Потреби сучасної людини постійно розширюються, кількісно зростають та якісно змінюються. Суспільство переходить від прагнення здобувати матеріальні блага з метою задоволення матеріальних потреб до прагнення самовираження, духовного та інтелектуального розвитку. При цьому особливо важливу роль відіграє тісний взаємозв'язок між потребами окремого громадянина та суспільства в цілому. Окремий індивід, як і суспільство загалом, прагне зростання власного добробуту, що є однією з головних цілей функціонування економічної системи.

Процес формування теорій, які намагалися розкрити сутність добробуту, виявити механізм його створення, відбувався в межах і під впливом конкретних соціально-економічних умов суспільного розвитку. Тому в умовах сучасних глобальних викликів теорія економіки добробуту вимагає удосконалення з урахуванням взаємопов'язаної трансформації категорій індивідуального, економічного і суспільного добробуту, матеріального і національного багатства, рівня і якості життя в рамках нової інституційної інформаційно-інноваційної парадигми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну базу для дослідження сутності добробуту заклали класики політичної економії А. Сміт, Д. Рікардо, С. Сісмонді. Розвиток економічної теорії добробуту, методології дослідження проблематики, що складає її предмет, знайшли відображення в працях У. Джемсона, К. Менгера, Ф. фон Візера, А. Маршала, А. Пігу, В. Парето, Л. Вальраса, І. Бентама, і набули подальшого розвитку в працях Н. Калдора, Дж.Р. Хікса, А. Бергсона, Г. Мюрдала, Дж. Гелбрейта, П. Самуельсона, Ф. Еджуорта, А. Сена, Б. Стигліца. Зокрема, серед українських науковців варто відзначити праці Власової Т.Р.,

Глубіш Л.Я., Дразниці С.А., Євтушевської О.В., Желюк Т.Л., Мандибури В.О., Мельник А.Ф., Мельниченко О.А., Шимановської-Діанич Л.М. та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри широкий спектр наукових досліджень, потребують подальшої систематизації та узагальнення наявні наукові підходи у сфері теорії добробуту, а також виникає необхідність у формуванні нових підходів як результату її переосмислення та корелювання на сучасність.

Постановка завдання. Метою даної роботи є дослідження еволюції наукових поглядів на зміст теорії економіки добробуту та акцентування уваги на її специфіці на сучасному етапі соціально-економічних відносин в умовах глобальних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Добробут є важливим об'єктом дослідження в економічній теорії. Поняття «добробут» відоме з моменту появи перших державних установ і зародження різних форм участі держави в господарській діяльності. Воно характеризує доволі складний прояв соціально-економічної реальності та явище суспільного розвитку і життєдіяльності. Аналіз зарубіжної та вітчизняної наукової літератури дозволяє зазначити, що зміст цієї категорії розглядають як певний стан задоволення потреб індивідів, суспільства, певний досягнутий рівень корисності, сформований кількістю доступних благ [1, с. 309]. На думку О.М. Мельниченка, добробут відображає фінансове забезпечення населення матеріальними і нематеріальними благами [2]. О. Длугопольський зазначає, що «...добробут – це необхідний обсяг благ, здатний задовольнити зростаючі потреби» [3]. О.В. Євтушевська висловила думку, що добробут включає в себе об'єктивну компоненту та суб'єктивну складову [4]. В українській економічній науці добробут також розглядається як сукупність умов життєдіяльності

людини (населення), які створюються під час виробництва, розподілу, обміну, споживання, формують ієрархію потреб та визначають їх задоволення [5, с. 6]. Також існує думка, що добробут – це сформовані в конкретному суспільстві умови життєдіяльності, які визначаються його розвитком [6, с. 7]. За твердженням І.В. Полякова, добробут – це оцінка рівня реалізованих потреб та можливостей людей у процесі матеріального відтворення [7, с. 35]. Добробут також вважається інтегральною оцінкою всіх аспектів життєдіяльності, що показує, наскільки добре прожитий певний період життя. Подібної точки зору дотримується В. Мандибура, стверджуючи, що добробутом може вважатися такий життєвий рівень, який досягає відповідних кількісних та якісних рівневих значень [8, с. 22].

Варто відмітити, що процес формування теорій, які намагалися розкрити сутність добробуту, виявити механізм його створення, відбувався в межах і під впливом певної соціально-філософської позиції, яка супроводжувала конкретні соціально-економічні умови суспільного розвитку.

Теорія добробуту як наслідок спадкоємності досліджень, переоцінки узагальнень минулого та прогресу наукових настанов сьогодення постійно еволюціонує. Хронологічно еволюцію теорії добробуту пов'язують з етапами розвитку економічної думки. Її історія розвитку одночасно виступає як історія розвитку науки про багатство, добробут і можливості їх досягнення. Людство, як і окрема людина, завжди прагнуло до досягнення добробуту. Відомий мислитель давнини Аристотель стверджував, що багатство – це, звичайно, не те благо, якого ми прагнемо, оскільки воно корисне, тобто існує тільки заради чогось іншого [9, с. 59]. Також в працях мислителів Стародавнього світу економічні міркування щодо добробуту суспільства «зливалися з їх загальною філософією держави і суспільства» [10, с. 65] і перепліталися з загальними міркуваннями щодо основ етики і політики. Історично у докапіталістичний період поняття добробуту ототожнювалося з групою етичних теорій консеквенціалізму, основою яких було отримання хороших результатів, в щасті вбачалась вища форма суспільного буття та доброго суспільства.

В умовах зародження капіталізму меркантилісти намагалися досягнути характер економічних відносин і показати складну систему економіки через призму грошових відносин та абсолютизації торгівлі, що в подальшому

трансформувалося у розуміння добробуту через нагромадження грошей.

Економісти класичної школи розглядали добробут населення переважно як процес створення багатства, яке включає в себе засоби для забезпечення життєдіяльності, а також капітал, який використовується для їхнього виробництва. Перші спроби визначення сутності та умов зростання суспільного добробуту було здійснено А. Смітом, Д. Рікардо. Так, А Сміт у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776 р.) досліджував залежність добробуту від продуктивності суспільної праці та його співвідношення з потребами споживачів. За переконаннями вченого, досягти вищого рівня добробуту можливо за умов миру, невисоких ставок оподаткування та обмеженої ролі держави в економіці, все інше зробить природний хід речей.

У пошуках відповіді на питання, чому «народ виявляється краще або гірше забезпеченим необхідними предметами та умовами життя», А. Сміт сформулював залежність суспільного добробуту від продуктивності суспільної праці та її пропорційності потребам [11, с. 654].

Індивідуальний добробут А. Сміт трактував досить широко, включаючи в нього не тільки грошове багатство, яке дає можливість розпоряджатися продуктами праці інших, але й суспільний престиж, надійність розміщення капіталу, «приємність» заняття», а його зростання пов'язував зі зменшенням «тілесних і душевних тягот», на які довелося би йти заради отримання більш високого доходу [11, с. 697].

В основі поглядів Д. Рікардо на умови росту добробуту лежить мальтузіанська точка зору щодо народонаселення. Перенаселення країни для Д. Рікардо є джерелом надлишкової пропозиції праці. У результаті заробітна плата набуває тенденції до зниження, що призводить до скрутного становища населення. Важливою умовою зростання добробуту бідних країн, на думку Д. Рікардо, є прискорення темпів нагромадження капіталу. Він також пропонував зменшувати витрати на предмети розкоші і комфорту, а вивільнені кошти спрямувати на відтворення [12, с. 256].

Отже, А. Сміт та Д. Рікардо вважали, що досягнення суспільного добробуту відбувається на основі зростання суспільного багатства, основним показником суспільного добробуту є, таким чином, обсяг наці-

онального доходу на душу населення. При цьому суспільний розвиток має відбуватися за умов вільної конкуренції, яка робить можливим поєднання приватних та суспільних інтересів. Таким чином, класична школа здебільшого розглядала добробут суспільства в цілому (суспільний, загальний добробут).

С. Сісмонді пов'язував досягнення добробуту не тільки зі зростанням доходу, але і з його рівномірним розподілом. Учений наголошував на залежності щастя людини від її матеріального буття, яке забезпечується за допомогою багатства, зростання якого ще не означає досягнення загального добробуту та щастя через негативні явища, які може спричинити нерівномірний розподіл доходу. Він стверджує, що «...уряд повинен бути... захисником того, хто не може захистити себе сам, представником постійних та усвідомлених інтересів усього суспільства проти тимчасових, але гаряче відстоюваних інтересів окремих осіб» [13, с. 168].

В ідеях раннього утопічного соціалізму умовами досягнення загального щастя вважалися знищення приватної власності, зрівняльний розподіл і повна регламентація суспільного життя. На думку представників даного вчення, людина нещаслива тому, що відчуває заздрість до більш щасливого сусіда. А знищити її можливо, тільки зробивши всіх рівними.

Філософські принципи формування добробуту знайшли відображення в теорії утилітаризму І. Бентама – етичній теорії, що визначає критерієм корисності вчинку його моральність. На думку Дж. Бентама, досягнення максимального добробуту є метою будь-якої дії людини. Саме поняття «добробут» він трактує чисто в гедоністичному контексті: «Природа віддала людство у владу двом суверенним повелителям: стражданню і насолоді. Вони одні вказують нам, що ми повинні робити, і визначають, що ми зробимо». Таким чином, у концепції Бентама основу всіх дій людини становить принцип користі, що означає досягнення найбільшого задоволення і прагнення всіляко уникати страждань [14, с. 154]. На думку автора, людина виступає як раціональний споживач, здатний кількісно виміряти насолоду і страждання, головними характеристиками яких виступають їх інтенсивність і тривалість.

На думку вченого, добробут визначається щастям найбільшої кількості людей. Згідно із запропонованою ним концепцією, чим більше щасливих людей, тим більший добро-

бут. Бентам пропонував вимірювати добробут шляхом віднімання суми страждань від суми задоволення за даний період часу. Отже, спостерігається послідовне зведення всіх мотивів людини до досягнення задоволень і уникнення прикростей [14, с. 184].

Така «арифметика щастя» була заснована на положенні про те, що всі люди мають ідентичні функції корисності доходу. З цим важко погодитись, адже різні люди по-різному оцінюють ті ж явища в їхньому житті, тому і теорія добробуту І. Бентама не сприймалася його сучасниками.

В історії економічної думки остання третина XIX ст. була перехідним періодом від класичної політичної економії до неокласичної економічної теорії на основі маржиналізму. Центральним питанням економічної теорії стало дослідження поведінки економічних суб'єктів в умовах обмеженості ресурсів. Метою обміну і виробництва маржиналісти проголошували отримання максимальної насолоди і найповніше задоволення потреб.

Так, Г. Госсен, який першим сформулював закон спадної граничної корисності, з традиційної економічної науки запозичив саме філософію утилітаризму з її принципами розумного егоїзму, суб'єктивного зіставлення вигод і втрат, задоволення і страждання. Він навіть пропонував політичну економію перейменувати в *Genusslehre*, тобто вчення про задоволення, де максимізація задоволення (корисності) стає найважливішим принципом суспільного господарювання [15, с. 456].

Засновник австрійської школи маржиналізму К. Менгер побудував шкалу корисності на основі ранжування благ за їх цінністю, структурував їх та дійшов висновку, що «цінність речі вимірюється величиною її граничної корисності» [16]. В свою чергу, його колеги Ф. Візер та Е. Бем-Баверк надавали великого значення індивідуальним оцінкам корисності, зіставленням вигод і втрат, споживчим очікуванням та розробили способи обчислення загальної корисності.

Представники кембриджської школи Ф. Еджуорт, А. Маршалл, А. Пігу намагалися пояснити підвищення добробуту через механізм конкурентного ринку, при цьому вважали, що багатство створюється не лише у сфері виробництва, а й у сфері послуг. Суспільний інтерес вивчали як суму особистих інтересів, суспільний добробут пов'язували із механізмом розподілу ресурсів. Зокрема, А. Маршалл дійшов висновку, що рівновага

попиту і пропозиції на ринку означає максимізацію загальної вигоди, яку отримують покупці і продавці.

Метою дослідження А. Пігу в роботі «Економічна теорія добробуту» стала розробка практичного інструментарію для забезпечення добробуту на основі положень неокласичної теорії: принципу спадної граничної корисності, суб'єктивно-психологічного підходу в оцінці благ і принципу утилітаризму. Поняття національного дивіденду, або національного доходу, що є центральним в теорії Пігу, розглядається як чистий продукт суспільства, як безліч матеріальних благ і послуг, що купуються за гроші. І цей показник автор вважає не тільки мірою ефективності виробництва, а й мірою суспільного добробуту. На переконання вченого, загальний рівень добробуту залежить не тільки від величини національного доходу, а й від принципів його розподілу. Ґрунтуючись на законі спадної граничної корисності, він висуває тезу про те, що передача частини доходу від багатих до бідних збільшує суму загального добробуту [17, с. 357]. Також А. Пігу велику роль відводив державі, функцію якої вбачав у втручанні в механізм використання ресурсів і трансферті доходів.

Істотний внесок у теорію споживчої поведінки належить представнику лозаннської економічної школи В. Парето, який започаткував «нову» теорію добробуту, запропонувавши в якості способу виміру індивідуальних корисностей шкалу переваг, тобто ранжування індивідом споживчих наборів за ступенем їхньої переваги. Тим самим він запровадив замість кількісного визначення суб'єктивної корисності порядкове, що означало перехід від кардиналістської до ординалістської версії теорії граничної корисності. За такого підходу сукупне задоволення, яке отримує від придбаних благ індивід, стає важливішим за можливі кількісні зміни в ступені її задоволення. Значну увагу у своїх дослідженнях В. Парето приділяє пошуку максимуму добробуту суспільства. Для цього він виводить власний оптимум, який можна охарактеризувати як стан, за якого ніякий перерозподіл ресурсів чи продуктів не може поліпшити становище одного раціонального суб'єкта, не погіршивши тим самим становище іншого. Ці положення вченого лягли в основу сучасної теорії споживчої поведінки [18, с. 274].

Отже, у маржинальній теорії добробуту отримав розвиток суб'єктивний підхід, основу

якого становила філософія утилітаризму.

Послідовник неокласичної економічної школи Г. Сіджвік досліджував багатство і добробут як з точки зору суспільства, так і з точки зору індивіда. Пояснюючи природу конфлікту між приватними та суспільними інтересами, автор наводить прості приклади неспівпадіння приватної і суспільної вигоди і робить висновок про те, що для ефективного вирішення багатьох типів ринкових проблем потрібне втручання держави в тій чи іншій формі. Крім того, недоліки системи «природної свободи», на думку Г. Сіджвіка, виявляються в системі розподілу, у нерівності доходів. Випереджаючи економістів ХХ ст., він писав, що більш рівномірний розподіл створеного багатства підвищує загальний рівень суспільного добробуту [18, с. 174].

Значно глибшими є погляди А. Сена, одного із найвидатніших представників економіки добробуту, нобелівського лауреату 1998 р. Головною проблемою теорії добробуту в умовах ринку, на думку А. Сена, стала проблема вибору альтернативних суспільних можливостей, тому розроблена ним «Теорія суспільного вибору» пояснює, як суспільний інтерес відображає інтереси його членів [19]. В якості антипода цієї теорії А. Сен розглядав «Теорему неможливості» К. Ерроу, бо її суттю є неможливість раціонального узгодження інтересів. Він вважав її надто песимістичною, оскільки будь-який суспільний вибір не може бути одночасно і раціональним, і демократичним [20]. К. Ерроу вів пошук обмежень, які б гарантували послідовні рішення більшості тоді, коли домінують розподільні питання і коли люди намагаються максимізувати власні частки без піклування про інших. Результатом його досліджень став висновок щодо неможливості раціонального компромісного вибору.

Нові варіанти узгодження індивідуальних і громадських інтересів запропонувала концепція «держави загального добробуту», в межах якої добробут розглядається не тільки як результат особистих досягнень людини, але і як результат діяльності громадської системи, певної державної політики [17, с. 101, 388; 21, с. 655; 22, с. 256, 270]. Подальше дослідження змісту, напрямів та обсягів державної політики як необхідного елемента стабільності і зростання добробуту суспільства призвело до формування в економічній науці 50-70-х рр. ХХ ст. теорії «держави загального добробуту» (Г. Мюрдаль, Дж. Гелбрейт та ін.). Розробники теорії та практики фор-

мування моделі держави добробуту припускали комплекс інститутів, покликаних здійснювати втручання в соціальне та економічне життя для забезпечення повної зайнятості, високого рівня доходів і стабільних цін, а також програм соціальної допомоги різним верствам населення. Пошуки причин неспроможності держави сприяти зростанню суспільного добробуту привели до розвитку теорії суспільного вибору, що пояснює дії індивідів не як споживачів, а як виборців, політиків, чиновників, що мають різноспрямовані інтереси.

Так, Дж. Б'юкенен вважає, що існують категорії благ, в тому числі і соціальні, які індивідууми не можуть отримати на основі ринкових відносин і тому вони намагаються обміняти своє виборче право на певний набір цих благ. Справедливість у суспільстві досягається при дотриманні певних правил та існуванні відповідних інститутів. Але прийняття рішення більшістю не робить це рішення справедливим. Вважаючи, що суспільний вибір – це політичний ринок, на якому взаємодіють політики, виборці та державні чиновники, Дж. Б'юкенен інтерпретує теорію суспільного вибору як «конституціональну політичну економію». Вчений виходить із того, що політика – це складна система обміну між індивідами, які, прагнучи досягти власних цілей, делегують свої інтереси організованим групам, які покликані нав'язати їх через апарат управління всьому суспільству. Тому тут немає інших інтересів, окрім індивідуальних [23, с. 108]. Отже, основним джерелом перетворень виступає людина, а добробут стає фундаментальною проблемою соціально-економічного розвитку.

В умовах нового постіндустріального суспільства інтенсивний розвиток процесів соціалізації економіки держава перекладає на приватну ініціативу і сприяє відродженню традиційних цінностей – сім'ї, праці, приватної власності. Теоретичні розробки Г. Беккера, Дж. Гелбрейта, В. Іноземцева, С. Роузфілда, А. Сена, Р. Солоу, Дж. Стігліца, Ф. Фукуями та інших, в яких здійснено аналіз теоретико-методологічних основ ідентифікації національного добробуту і його ролі в економічному розвитку, свідчать про формування концептуально нових підходів до дослідження національного добробуту в рамках нової інституційної еволюційно-циклічної інформаційно-інноваційної парадигми.

У сучасному трактуванні, національний добробут характеризується не як матері-

альне багатство, а як складна, циклічно функціонуюча система, що охоплює процеси відтворення та інноваційної динаміки, якісні людські ресурси, що створюють стимули ефективного економічного розвитку.

Більшість сучасних авторів орієнтуються на три концептуальні вектори, які на початку XXI століття сприяють зміні теорії добробуту: розширення досліджуваного кола потреб людини, що визначають національний добробут через зростання уваги до нематеріальних потреб; виокремлення внеску життєдіяльнісної компоненти в підвищення добробуту людей через поєднання у єдине ціле елементів способу життя, людського і соціального капіталу, якості населення та ін.; орієнтація стратегії підвищення національного добробуту і подолання бідності на розширену, в порівнянні з традиційним «ресурсно-цільовим» фундаментом, найновішу концептуальну платформу економічного розвитку – соціо-еколого-економічну, яка передбачає не лише зростання рівня доходу, а й розширення людського вибору на охорону здоров'я, освіти, економічної та суспільної діяльності [24, с. 91].

Отже, сучасні методологічні підходи до дослідження добробуту відрізняються різноманітністю у трактуванні благ, від вузького матеріального підходу (вимір за чисто економічним параметром), притаманного неокласичній школі, до широкого неоінституціонального розгляду цього поняття як системи кількісно визначених матеріальних та якісних нематеріальних благ, життєвих умов.

Висновки. Таким чином можемо констатувати, що із розвитком суспільства та відповідними йому перетвореннями в економіці, які охоплюють кількісні та якісні зміни, еволюціонує і поняття «добробут». За період досліджень відбулася трансформація категорій індивідуального, економічного і суспільного добробуту, матеріального і національного багатства, рівня і якості життя. До економічного змісту суспільного добробуту з часом додалися соціальні, екологічні та інші характеристики. Перехід від перманентних до вищих потреб є свідченням трансформації свідомості членів суспільства, що вимагає розробки новітнього підходу до вивчення процесів та явищ. Тому на часі необхідність проведення ґрунтовних досліджень, які б дозволили чітко пов'язати між собою соціально-економічні проблеми та цілі, а також показати напрями їх реалізації через конкретні механізми в умовах глобальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дразниця С.А. Добробут населення України: проблеми та шляхи їх вирішення. *Університетські наукові записки*. 2013. № 2. С. 303–309.
2. Мельниченко О.А. Генеза поглядів науковців на роль держави в підвищенні рівня добробуту населення. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 2. С. 14–21.
3. Длугопольський О.В. Економіка добробуту та критерії її оцінки: політекономічний підхід. *Наука й економіка*. 2007. № 3. С. 5–8.
4. Євтушевська О.В. Особливості сприйняття добробуту у секулярному суспільстві. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4046>
5. Мельник А.Ф. (ред.), Васіна А.Ю., Желюк Т.Л., Попович Т.М. Національна економіка : [навч. посіб.]. Київ : Знання, 2011. 463 с.
6. Танганова Т.А. Экономические условия формирования благосостояния в реформируемой экономике. Иркутск : Иркутская государственная экономическая академия, 2000. 179 с.
7. Поляков И.В. Экономическое поведение человека. Саратов, 1999. 247 с.
8. Мандибура В.О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. Київ : Парламентське вид-во, 1998. 256 с.
9. Аристотель. Никомахова етика. Сочинения : в 4-х т.; пер. И.В. Брагинской. Москва : Мысль, 1983. 830 с.
10. Шумпетер Й.А. История экономического анализа / пер. с англ. Т. 1. СПб. : Экономическая школа, 2001. 236 с.
11. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит; вступ. ст. и коммент. В.С. Афанасьева. Москва : Издательство социально-экономической литературы, 1962. 684 с.
12. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Москва : Эксмо, 2007. 664 с.
13. Сисмонди Ж. Новые начала политической экономии, или О богатстве и его отношении к народонаселению; пер. с франц. В 2 т. Москва : Гос. соц.-экон. изд-во, 1936. 728 с.
14. Бентам И. Введение в основания нравственности и законодательства. СПб., 1876. 576 с.
15. Семюельсон П.А., Нордгауз В.Д. Макроекономіка / пер. з англ. Київ : Основи, 1995. С. 544.
16. Австрийская школа в политической экономии / К. Менгер, Е. Бем-Баверк, Ф. Визер. Москва, 1992. С. 128.
17. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. Т. 2. Москва : Прогресс, 1985. 675 с.
18. Беляев О.О., Комяков О.М., Кириленко В.І. Економіка добробуту : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2012. 460 с.
19. Сен А. Возможность суспільного вибору. URL: <http://nobel.org.ua/images/laureats/6/1998/sen.pdf>
20. Бьюкенен Дж.М. Конституция экономической политики : сочинения. Нобелевские лауреаты по экономике / пер. с англ. Москва, 1997. Т. 1. С. 23.
21. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. Москва : Дело-ЛТД, 1994. 655 с.
22. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. Москва, 1996.
23. Бьюкенен Дж.М., Макгрейв Р.А. Суспільні фінанси та суспільний вибір. Два протилежних бачення держави / пер. з англ. Київ : Академія, 2004. 175 с.
24. Колядич О.І. Зміни в жорсткому ядрі теорії добробуту на початку XXI ст. *Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку* : зб. Матеріалів Всеукр. Круглого столу ; 10 листоп. 2016 р. Київ : КНЕУ, 2016. С. 88–94.

REFERENCES:

1. Drazhnytsya, S.A. (2013). Dobrobut naselennya Ukrayiny: problemy ta shlyakhy yikh vyrishennya [The welfare of the population of Ukraine: problems and their solutions]. *Universytets'ki naukovyi zapysky – University Scientific Notes*, 2, 303–309. (in Ukrainian)
2. Melnychenko, O.A. (2011). Geneza pohlyadiv naukovtsiv na rol' derzhavy v pidvyshchenni rivnya dobrobutu naselennya [Genesis of the views of scientists on the role of the state in raising the welfare of the population]. In *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya [Theory and Practice of Public Administration]*, vol. 2, pp. 14–21. (in Ukrainian)
3. Dluhopolskyi, O. V. (2007). Ekonomika dobrobutu ta kryterii ii otsinky: politekonomichnyu pidhid [Welfare economics and criteria for its evaluation: a political-economic approach]. *Nauka i ekonomika [Science and economics]*, vol. 3, pp. 5–8. (in Ukrainian)
4. Yevtushevska, O.V. (2015). Osoblyvosti spryynnyattya dobrobutu u sekulyarnomu suspil'stvi [Peculiarities of the perception of welfare in a secular society]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 5. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4046> (in Ukrainian)
5. Melnyk, A.F. (Ed.), Vasina, A.Yu., Zhelyuk, T.L., & Popovych, T.M. (2011). *Natsional'na ekonomika [National economy]* (Manual). Kyiv: Knowledge. (in Ukrainian)

6. Tanhanova, T.A. (2000). *Economicheskies usloviia formirovaniia blagosostoianii v reformiruemoy ekonomike* [Economic conditions for the formation of welfare in the reformed economy]. Irkutsk: Irkutskaiia gosudarstvennaia ekonomicheskaiia akademiia. (in Russian)
7. Poliakov, I.V. (1999). *Economicheskoe povedeniecheloveka* [Human economic behavior]. Saratov. (in Russian)
8. Mandybura, V.O. (1998). Riven zhyttia naseleennia Ukrainy ta problemy reformuvannia mehanizmiv yogo reguliuvannia [The standard of living of the population of Ukraine and the problems of reforming the mechanisms of its regulation]. Kyiv: Parlaments`ke vydavnytstvo. (in Ukrainian)
9. Aristotel (1983). *Nikomakhova etika* [Nicomachean ethics], vols. 1-4 (I.V. Braginskaia, Trans.). Moscow: Mysl. (in Russian)
10. Shumpeter, I.A. (2001). *Istoriya ekonomicheskogo analiza* [History of economic analysis], vol. 1. SPb: Economic School. (in Russian)
11. Smith, A. (1962). *Issledovanie o prirode i prichinakh bohatstva narodov* [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. Moscow: Izdatel'stvo sotsial'no-ekonomicheskoy literatury. (in Russian)
12. Rikardo, D. (2007). *Nachala politicheskoy ekonomii inalogovoho oblozheniia* [The beginnings of political economy and taxation]. Moscow: Eksmo. (in Russian)
13. Sismondi, Zh. (1936). *Novye nachala politicheskoy ekonomii ili O bohatstve I ego otnoshenii k narodonaseleleniiu* [New principles of political economy, or On wealth and its relationship to the population] (Translated from French), vols. 1-2. Moscow: Gosudarstvennoe sotsial'no-ekonomicheskoe izdatel'stvo. (in Russian)
14. Bentam, I. (1876). *Vvedenie v osnovaniia npravstvennosti i zakonodatel'stva* [Introduction to the foundations of morality and legislation]. Sankt-Peterburg. (in Russian)
15. Samuelson, P.A., Nordhaus, V.D. (1995). *Makroekonomika* [Macroeconomics] (Translated from English). Kyiv: Osnovy. (in Ukrainian)
16. Avstriyskaia shkola v politicheskoy ekonomii. K. Menger, O. Bem-Baverk, F. Vizer (1992). Moscow. (in Russian)
17. Pigu, A. (1985). *Ekonomicheskaiia teoriya blagosostoyaniya* [Economic theory of welfare]. Moscow: Progress. (in Russian)
18. Beliaev, O.O., Komiakov, O.M., Kyrylenko, V.I. (2012). *Ekonomika dobrobutu* [Welfare economy]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
19. Sen, A. (1998). *Mozhlyvist' suspil'noho vyboru* [The possibility of public choice]. Nobel laureates: website. Retrieved from: <http://nobel.org.ua/images/laureats/6/1998/sen.pdf> (in Ukrainian)
20. Buchanan, J.M. (1997). *Konstitutsiia ekonomicheskoy politiki: sochineniia* [The Constitution of Economic Policy: Writings]. In *Nobelevskiy laureaty po ekonomike* [Nobel laureates in economics] (Translated from English), vol. 1, pp. 23–32. Moscow. (in Russian)
21. Blaug, M. (1994). *Ekonomicheskaya misl v perspective* [Economic thought in retrospect]. Moscow: Delo-LTD. (in Russian)
22. Keynes, J.M. (1996). *Obschaya teoriya zanyatosti, procenta i deneg* [The general theory of employment, interest and money]. Moscow. (in Russian)
23. Buchanan, J.M., Mcgreyv, R.A. (2004). *Suspil'ni finansy ta suspil'nyi vybir. Dva protylezhnyh bachennia derzhavy* [Public finance and public choice. Two opposing visions of the state] (Translated from English). Kyiv: Akademiia. (in Ukrainian)
24. Koliadych, O.I. (2016) Changes in the hard core of welfare theory at the beginning of the XXI century. *Suchasni ekonomichni teorii: istiriia, metodologiiata perspektyvy rozvytku: Zbirnyk Materialiv Vseukraïns'kogo Kruglogo stolu*, pp. 88–94. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)